

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT Nr 2020-1-LT01- KA201-078065

I, Citizen to Be

Es, topošais pilsonis

ATBILDĪGS LIETOTĀJS

Mācību resursi

Izdevums *Es, topošais pilsonis* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *I, Citizen to Be* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 12 nodarbībām: personība, nabadzība, roboti, ekoloģija, patērētājs, brīvprātīgais darbs, sociālie tīkli, viltus ziņas, darbs, veselība, maiņa, uzņēmējdarbība. Katra nodarbība ir sagatavota tā, lai tā atbilstu skolēnu vecuma grupai, kā arī sociālajai un kognitīvajai attīstībai. Katrai nodarbībai tiek piedāvāts ieteicamais mācību procesa apraksts, kas ietver 3 vai vairāk fragmentus. Katrā nodarbībā tiek aktualizēta konkrēta tēma, kas atspoguļo personīgo vai sociālo, vai globālo perspektīvu, ietverot ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

Redaktors: Ineta Helmane, Inguna Lāce, Staņislava Marsone

© Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas, mākslas fakultāte, 2023

VAI ESMU ATBILDĪGS LIETOTĀJS?

JĒDZIENI

Minimālisms - dzīvesveids, kura pamatā ir dabisko vajadzību pārvērtēšana un atteikšanās no tā, kas jums nav vajadzīgs.

Brīvība - cilvēka spēja rīkoties brīvi un pēc saviem ieskatiem, neaizskarot citu brīvību

Atbildība - pienākums atbildēt par savas uzvedības sekām

Reklāma - informācija, kas mudina veikt pirkumu

Zemes resursi - ražošanā izmantotie materiāli, piemēram, ūdens, eļļa, koksne u.c.

KĀDU SIGNĀLU JŪS NOSŪTĀT RAŽOTĀJAM, KAD LIETOJAT TĀ PRODUKTU?

ILGUMS - 10 minūtes

FRAGMENTS I

IEVADS

Laura aicināja savus draugus uz steidzamu tikšanos.

- Sveiki draugi. Ir skumji ziņot, bet mūsu pilsēta saskaras ar milzīgām ekonomiskām grūtībām. Mums kaut kas jā dara.

- Laura, kā mēs varam mainīt ekonomiku? Galu galā šī nav bērnu spēle.

- Mēs varam. Es sagatavoju plānu. Turpmāk pirksim pēc iespējas vairāk no visa, ko ražo mūsu pilsētiņas iedzīvotāji. Cik daudz uzkrājumu tev ir, Jāni?

- Nu man ir 343 eiro. Bet es taupu datoram!

-Tu vēlāk ietaupīsi. Laiks glābt ekonomiku. Tavus ietaupījumus iztērēsim uz Mika mammas adītajiem džemperiem. Ieva, cik ir tavā krājkasītē?

SKOLOTĀJA GRĀMATA

Vissvarīgākais ir tas, ka skolēns:

- *Spēj analizēt patēriņa lomu tautsaimniecībā*
- *Zinātu, ka, pērkot, mēs raidām signālu ražotājiem, lai viņi ražo vairāk šo preču*
- *Atšķir patēriņu no patērnieciskuma*

Norise:

- *Stundas sākumā aiciniet skolēnus patstāvīgi izlasīt situāciju*
- *Pārrunājiet jautājumus ar visu klasi*

- Rokas nost! Mums patiešām ir ietekme uz ekonomiku. Tikai tad, ja iegādāsimies lietas, kas mums nav vajadzīgas, mēs vēl vairāk maldināsim ražotājus.

- Tiešām. Mamma vasarā adīs nevienam nevajadzīgus džemperus. Lai gan viņa plānoja strādāt akvaparkā.

- Jā! Varbūt labāk ir turpināt taupīt un izmantot tikai to, kas mums patiešām ir nepieciešams. Nepadosimies patēriņam.

- Hmm. Varbūt tev taisnība. Tādā veidā ražotāji virzīs savus spēkus uz darbu, kas patiešām ir nepieciešams. Galu galā vasarā džemperus nevajag, un akvaparkā trūkst darbinieku.

JAUTĀJUMI

1. Kāds bija pēdējais signāls, ko nosūtījāt ražotājiem: ko iegādājāties un kā tas ietekmēja ražotāja uzvedību?
2. Kuram paveicās, ka bērni nenopirka kaudzi džemperu?
3. Kad patēriņš kļūst par patēriņam?
4. Kāpēc patēriņš nav veselīgs ekonomikai?

ATBILDES:

1. Kāds bija pēdējais signāls, ko nosūtījāt ražotājiem: ko iegādājāties un kā tas ietekmēja ražotāja uzvedību?

Mudiniet skolēnus saprast, ka ar katru pirkumu mēs informējam uzņēmējus, ka prece ir nepieciešama. Mudiniet viņu atcerēties pēdējo produktu, ko viņš iegādājās, un to, ko viņš teica ražotājiem.

2. Kuram paveicās, ka bērni nenopirka kaudzi džemperu?

Jānim, jo viņš var turpināt krāt datoram.

Pilsētas iedzīvotājiem, jo viņi varēs apmeklēt akvaparku.

Miko mamma, jo viņa darīs patiešām vajadzīgu darbu.

3. Kad patēriņš kļūst par patēriņam?

	<p><i>Kad pirkumu neietekmē nepieciešamība, bet emocijas, reklāma, atlaide. Kad pērkam ātrā patēriņa un vienreizējās lietošanas preces.</i></p> <p>4. Kāpēc patērētājs nav veselīgs ekonomikai?</p> <p><i>Jo tas izjauc ekonomiku. Tas sūta biznesam sagrozītus signālus, saskaņā ar kuriem business organizē darbu, novirzot to no tā, kas patiešām ir nepieciešams.</i></p>
<p>REKLĀMA VAI NEPIECIEŠAMĪBA: KAS TEVI MUDINA LIETOT?</p> <p>ILGUMS - 10 minūtes</p>	
<p>FRAGMENTS II</p>	
<p>JAUNA MATERIĀLA SKAIDROJUMS</p>	<p>SKOLOTĀJA GRĀMATA</p>
<p>Iedomājieties māju, kurā gulta tiek aizstāta ar paklāju. Tas pats galds ir paredzēts ēšanai, ēdiena gatavošanai un darbam. Skapī karājas tikai dažas drēbes. Tikai tāds pārtikas daudzums ledusskapī, kas būs nepieciešams nākamajā dienā. Dīvaini? Varbūt šiem cilvēkiem nav naudas?</p>	<p>Vissvarīgākais ir tas, ka skolēns:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Definē minimālisma dzīvesveidu</i> • <i>Dentificē un kritiski novērtē faktoros, kas veicina patēriņu</i> <p>Norise:</p>

Nē. Tā dzīvo minimālisti. Viņu devīze ir mazāk ir vairāk. Mazāk lietu, vairāk vietas, laika, brīvības. Mazāk lietu, mazāk atbildības, pienākumu, stresa.

Ideja vizualizācijai: divi attēli. Minimālists. Maksimālists. Minimālists: Bērns ģērbies vienkārši: kurpes, šorti, T-krekls, mugursoma uz pleca. Maksimālists: izsmalcināts apģērbs, jaka uz krekla, šalle, ķēde pie biksēm, vienreizējās lietošanas kafijas krūze ar salmiņu rokās. Cepure, rotaslietas. Dredi ir dekorēti ar piespraudēm. Ar kucēnu, kurš arī ir sagērbts. Rokās un apkārt daudz iepirkumu maisiņu.

Jautājums: Un kurš no tiem esi tu?

Izklausās pārāk drosmīgi? Jūs varat sākt ar maziem soļiem. Ikviens var izveidot apzinātas attiecības ar patēriņu. Pirmkārt, pajautājiet sev – vai man tas tiešām ir vajadzīgs? Vai es to pārku tāpēc, ka nevaru bez tā dzīvot, vai tāpēc, ka redzēju reklāmu?

Kad jūs pārkat, jums ir milzīga loma ekonomikā. Sūti ziņu ražotājam - man vajag šo preci. Ja pērc nevajadzīgo, zemes resursi un cilvēku darbaspēks tiek novirzīti bez vajadzības.

Pirkt var rosināt sliktu emocionālā pašsajūta, vēlme dižoties draugu priekšā, sekot līdzī modei. Bet pēc iepirkšanās tu paliec tāds pats. Tikai ar kaudzi jaunu pirkumu, kas iepriecina tikai ļoti īsu laiku.

UZDEVUMS

- *Stundas sākumā skolēni patstāvīgi lasa tekstu, pievēršot uzmanību jēdzieniem*

- *Katrs patstāvīgi sakārto patēriņu veicinošos faktoros*

- *Balsojiet par trim populārākajiem patēriņa virzītājiem un apspriediet tos*

ATBILDES

<p>1. Kas jūs motivē iepirkties? Novietojiet faktorus, no visvairāk iedrošinošākiem līdz mazākajiem.</p> <p>Reklāma televīzijā Viedokļu veidotāju ieteikumi Ieteikumi no draugiem Vēlme Vajag Jūsu garastāvoklis Cena Atlaide Mode Labi komentāri Cits (piemērs)</p> <p>2. Vai jūs varētu dzīvot ar mazāk lietām nekā šodien? No kurām trim lietām tu nevarētu atteikties?</p> <p>3. Kad lietas dara tevi laimīgu, un kad, gluži otrādi, skumdina?</p>	<p>1. Pārrunājiet ar skolēniem, kas ietekmē viņu patēriņu. Vai to būtu grūti izmantot tikai atbilstoši savām vajadzībām? Kā vajadzības atšķiras no vēlmēm?</p> <p>2. Vai jūs varētu dzīvot ar mazāk lietu nekā šodien? No kurām trim lietām tu nevarētu atteikties?</p> <p><i>Lūdziet skolēnus padomāt vai saskaitīt, cik daudz lietu viņi izmanto katru dienu. No kā varētu viegli atteikties un kas patiešām ir vajadzīgs.</i></p> <p>3. Kad lietas dara tevi laimīgu, un kad, gluži otrādi, skumdina?</p> <p><i>Lielāko daļu laika lietas iepriecina tad, kad tās pilda savu mērķi, kad tās ir jaunas, kad tās vēlies, bet vēl nav. Vēlāk mēs tos uztveram kā pašsaprotamu – galu galā, katru reizi, griežot maizi, nedomājam – cik lielisks nazis. Un lietas sāk skumt, kad to ir par daudz, kad tiek pamanīts, ka tās nevis aizpilda iekšējo tukšumu, bet tikai rada piepildījuma ilūziju.</i></p>
--	---

KAS NOTIKS, JA JŪS LIETOSIET BEZATBILDĪGI?

ILGUMS - 20 minūtes

FRAGMENTS III

JAUNA MATERIĀLA SKAIDROJUMS

UZDEVUMS. Aizpildiet tabulu, pamatojoties uz tēmas sākumā iekļauto infografiku “kā domā atbildīgais lietotājs?”

Vizuālais noformējums: vecmāmiņa noliktavā ievieto mazgāšanas pulveri, kas ir tikai neliels, jo visa noliktava ir pilna ar mazgāšanas līdzekļiem, pulveriem, tīrīšanas līdzekļiem, sūkļiem utt. Nosaukums: ja patēriņu veicina atlaides.

Jautājums: vai vecmāmiņa ir ietaupījusi?

SKOLOTĀJA GRĀMATA

Vissvarīgākais ir tas, ka skolēns:

- *Atpazīst atbildīgas lietošanas noteikumus praktiskās situācijās*
- *Novērtē bezatbildīgas lietošanas sekas*
- *Saista patēriņu ar vērtībām un trūkumiem*

Norise:

- *Skolēni aizpilda tabulu, pārrunājot ar klasesbiedru*
- *Kopā ar klasi jūs pārrunājat situācijas, noskaidrojat, vai paši skolēni vai, iespējams, viņu paziņas izrāda šādu uzvedību*
- *Pievērsiet īpašu uzmanību bezatbildīgas lietošanas sekām*

ATBILDES

UZDEVUMS. Aizpildiet tabulu, pamatojoties uz infografiku tēmas "Kā domā atbildīgs patērētājs?"

SITUĀCIJA	FAKTORI, KAS VEICINA PATĒRIŅU	VĒRTĪBAS/ TRŪKUMI, KAS RODAS ŠAJĀ SITUĀCIJĀ	ATBILDĪGA PATĒRĒTĀJA NAV IEVĒROTI/ IEVĒROTI	NEATBILSTĪBAS/ ATBILSTĪBAS SEKAS	SITUĀCIJA	FAKTORI, KAS VEICINA PATĒRIŅU	VĒRTĪBAS/ TRŪKUMI, KAS RODAS ŠAJĀ SITUĀCIJĀ	ATBILDĪGA PATĒRĒTĀJA NAV IEVĒROTI/ IEVĒROTI	NEATBILSTĪBAS/ ATBILSTĪBAS SEKAS
Toma vecmāmiņa pieblīvēja visu pieliekamo ar reklāmas sadzīves ķīmiju					Toma vecmāmiņa pieblīvēja visu pieliekamo ar reklāmas sadzīves ķīmiju	<i>Atlaide</i>	<i>Taupība vai alkatība (atkarībā no motivācijas)</i>	<i>Es samazinu</i>	<i>Galū galā viņa neietaupa naudu, jo pērk kaut ko tādu, ko, visticamāk, nevarēs izmantot. Patērē enerģiju un resursus</i>
Agnese pērk tikai to, ko iesaka viņas iecienītākais blogeris vietnē Instagram					Agnese pērk tikai to, ko iesaka viņas iecienītākais blogeris vietnē Instagram	<i>Autoritātes atzinums</i>	<i>Akla pašāvēība uz autoritāti, viedokļa trūkums un vajadzību neizvērtēšana</i>	<i>Es atsakos, es samazinu</i>	<i>Ir daudz lietu, kas nav piemērotas un nav vajadzīgas. Laimes sajūta ir ļoti īsa. Nelietderīga enerģija un resursi</i>
Pēc vakariņām restorānā Signe lūdza atlikt ēdienus ielikt traukā, ko viņa bija paņēmusi līdzī					Pēc vakariņām restorānā Signe lūdza atlikt ēdienus ielikt traukā, ko viņa bija paņēmusi līdzī		<i>Rūpes par vidi vai skopums, taupība (atkarīgs no motivācijas)</i>	<i>Lietoju atkārtoti, samazinu</i>	<i>Ietaupa naudu, enerģiju, resursus. Samazina pārtikas atkritumu problēmu</i>
Jūlijs staigā ar saplēstiem apaviem, līdz atveras zoles					Jūlijs staigā ar saplēstiem apaviem, līdz atveras zoles	<i>Vajag</i>	<i>Rūpes par vidi vai skopums, taupība (atkarīgs no motivācijas)</i>	<i>Es samazinu</i>	<i>Ietaupa naudu, enerģiju, resursus</i>
Ulla bija ļoti izslāpusi, bet atteicās no ūdens no vienreizējās lietošanas krūzes					Ulla bija ļoti izslāpusi, bet atteicās no ūdens no vienreizējās lietošanas krūzes	<i>Vajag</i>	<i>Rūpes par vidi vai</i>	<i>Es atsakos</i>	<i>Aizsargā vidi un dabu</i>
Mārim bija ļoti grūta diena, un viņš nolēma pavadīt vakaru, pērkot lētas preces internetā					Mārim bija ļoti grūta diena, un viņš nolēma pavadīt vakaru, pērkot lētas preces internetā	<i>Slikts garastāvoklis</i>	<i>Nenovērtē savas vajadzības</i>	<i>Es atsakos, es samazinu</i>	<i>Veicina resursu un darbaspēka izšķērdēšanu uz vienreizējās lietošanas precēm. Tu nekļūsi vairāk atpūties vai laimīgāks finālā</i>

Mārim bija ļoti grūta diena, un viņš nolēma pavadīt vakaru, pērkot lētas preces internetā					
---	--	--	--	--	--

PAŠNOVĒRTĒJUMS

ILGUMS – 5 minūtes

Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

1. Es lietoju atbildīgi, ja.....
2. Bezatbildīgais lietotājs veic pirkumu..... (piemērs), jo..... (faktors).
3. Šajā nodarbībā es nesapratu...
4. Par šo nodarbību es teiktu sev..., jo...

Skolēniem pašiem jāizlemj, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, aiciniet lūgt skolotājam palīdzību, lai izprastu tēmu.

Iespējamās atbildes:

1. Es pērku to, kas man patiešām ir nepieciešams, un atsakos no tā, kas ir nevajadzīgs.
2. Vienreizējās lietošanas, jo viņš redzēja sludinājumu.
3. Veiciniet godīgas atbildes, izmantojiet tās stundas pārdomām, nevis skolēnu vērtēšanai.
4. Veiciniet godīgas atbildes, izmantojiet tās stundas pārdomām, nevis skolēnu vērtēšanai.

KĀ DOMĀ ATBILDĪGAIS LIETOTĀJS?

INFOGRAFIKA

